

Oktober (openings)nieuws

Beste leensters en andere belangstellenden,

Komende week opent in Den Haag, in het Letterkundig Museum en in de hal van de Koninklijke Bibliotheek, een opmerkelijke dubbeltentoonstelling, **Omdat ik iets te zeggen had**. Het is een tentoonstelling over 19e eeuwse Nederlandse schrijfsters. In hun tijd waren ze beroemd, maar nu zijn ze grotendeels vergeten. En dat terwijl het bijzondere vrouwen waren en het een grote groep was die actief meedeed in de literatuur. Vaak waren ze niet alleen schrijfster, maar ook journaliste en recensente. Ze waren niet bang om duidelijk te laten horen wat ze van zaken en gebeurtenissen vonden, in Nederland en internationaal. Vrouwenkwesties kregen veel aandacht.

De titel van de tentoonstelling is ontleend aan de memoires *Herinneringen* van de Haarlemse schrijfster Amy de Leeuw. Zij is ook een van de 19 schrijfsters die centraal staan. Aan de hand van brieven, handschriften, afbeeldingen en voorwerpen uit het rijke archief van het Letterkundig Museum en de collecties van de Koninklijke Bibliotheek laat de tentoonstelling zien hoe interessant en vaak wars van conventies deze schrijfsters waren. En hoe verrassend hun werk nog altijd is. Leuk om te zien is het dat het onderwerp verschillende Nederlandse culturele instellingen heeft samengebracht. De organisatie is in handen van het Huygens ING (Instituut voor Nederlandse Geschiedenis), in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek en het Damesleesmuseum, allemaal in Den Haag, in het kader van het Europese Heraproject. Onder laatst genoemde valt ook de workshop die op 29 en 30 september georganiseerd wordt rondom deze vrouwelijke schrijvers en hun collega's. Daarnaast zal de tentoonstelling doorreizen naar Atria kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis (Amsterdam) en het Noord Hollands archief (Haarlem), telkens een beetje anders vormgegeven aan de hand van het aandachtsgebied van het betreffende instituut.

Meer info: <http://www.letterkundigmuseum.nl/actueel/omdat-ik-iets-te-zeggen-had>

<https://www.huygens.knaw.nl/welk-een-genot-te-denken-dat-een-vrouw-een-hedendaagsche-vrouw-zulke-boeken-schrijven-kan/>

en op onze eigen

website: <http://vrouwenbibliotheek.nl/2015/09/10/omdat-ik-iets-te-zeggen-had-nederlandse-schrijfsters-uit-de-19e-eeuw/> over de workshop:

(zie <https://www.huygens.knaw.nl/workshop-womens-history-research-dissemination-and-the-role-of-the-digital-2/>)

 En als je dan toch in het Letterkundig Museum bent, er is ook een kleine tentoonstelling over **Fritzi ten Harmsen van der Beek** n.a.v. het verschijnen van **Stoeten ritseldingen**. In dit schrijversprentenboek wordt uitgebreid aandacht besteed aan haar beeldende werk. Maar F Harmsen van Beek (zoals ze zichzelf noemde) is vooral bekend als dichteres. Ondanks haar bescheiden oeuvre wordt ze regelmatig genoemd bij de beste dichters van begin 20e eeuw. Haar verzamelde literaire werk *In goed en kwaad* is in 2012 uitgebracht. Omdat ze als dochter van twee bekende illustratoren eigenlijk meer beeldend dan schrijvend kunstenaar was hebben Maaïke Meijer en Joost Kircz allerlei unieke documenten, foto's en ander archiefmateriaal verzameld om de beeldende talenten van de veelzijdige en eigenzinnige kunstenaar te laten zien, die nu deels te zien zijn in het museum. Want veelzijdig, eigenzinnig en kleurrijk was ze. Dit werd ook duidelijk in de tijd dat ze op landgoed *Jagtlust* woonde. Ze kraakte het in 1954, waarna het uitgroeide tot een kunstenaarskolonie. Over het leven op *Jagtlust* heeft Annejet van der Zijl een geruchtmakende reconstructie gepubliceerd in haar boek met de gelijknamige titel.

Meer info: <http://vrouwenbibliotheek.nl/2015/09/16/fritzi-harmsen-van-beek-in-letterkundig-museum/>

De 19e eeuw staat in de belangstelling de laatste tijd, zo blijkt. Op mijn zoektocht naar informatie over 19e eeuwse schrijfsters kwam ik een aflevering tegen van *De Ijzeren Eeuw*, een geschiedenisserie die dit voorjaar op NPO 2 werd uitgezonden en waarin elke aflevering een historisch figuur uit de roerige en moderne 19e eeuw centraal staat. Een van de afleveringen gaat over **Betsy Perk (1833-1906)**, een tegenwoordig vrijwel vergeten schrijfster die veel meer deed dan schrijven alleen. Ze heeft de eerste vrouwentijdschriften opgericht en de Algemeene Nederlandsche Vrouwenvereniging 'Arbeid Adelt'. Ze ging met voordrachtskunstenaar Mina Kruseman het land door en gaf lezingen. Later in haar leven schreef ze vooral historische romans. In de aflevering over haar komt ook het Damesleesmuseum voorbij.

Link naar de aflevering: <http://www.npogeschiedenis.nl/ijzereneeuw/afleveringen/vrouwen-voorwaarts.html>

Meer info over Betsy Perk: <http://www.schift.nl/betsy-perk-oerfeminist-met-een-abonnement-op-miskening/>

Deze week is het **Nederlands filmfestival**, zoals elk jaar eind september/begin oktober, weer in Utrecht neergestreken. Een aantal films uitgelicht.

✘ **Charlotte** is de verfilming van het leven van de joodse kunstenares Charlotte Salomon gedurende WO II. Ze groeide op in Berlijn en vertrok nadat haar vader was opgepakt in 1939 naar haar grootouders in Zuid-Frankrijk. Ze zorgt er voor haar grootouders en legt haar levensverhaal vast in gouaches en teksten om haar leven inhoud te geven.

- **Maar ik was een meisje** is een portret van Frieda Belinfante, de eerste vrouwelijke dirigent van het Radio Filharmonisch orkest en later in de VS. Geboren in een familie van musici werd ze een controversiële persoonlijkheid vanwege haar homoseksualiteit en haar sterke wil. Ze vluchtte vanwege verzetsactiviteiten tijdens WO II naar Zwitserland, en later emigreerde ze naar de VS. ✘

✘ **Galina, portret van een diva** gaat over de beroemde Russische operaster Galina Visjnevskaja. De regisseur heeft haar gefilmd in haar enorme huis waar haar oude operakostuums staan uitgesteld en op 2 scholen die ze heeft opgericht. Haar levensverhaal omvat het beleg van Leningrad, verbannen worden uit de Sovjet Unie wegens steun aan de dissidente schrijver Solzjenitsyn, haar terugkeer in Moskou en vriendschappen met componisten en musici.

- **Vrouwen vertellen** is een 5-delige documentaireserie over 5 vrouwen die gemeen hebben dat ze allemaal in het verleden geconfronteerd zijn met 'de grote geschiedenis'. Het zijn sober gefilmde portretten van een Italiaanse vrouw, een missiezuster, een verzetsvrouw, een inwoonster van Putten en een Molukse vrouw. Ze blikken terug op hun verleden.

- **Mannen over vrouwen** is een portret van een aantal mannen die zich uitspreken over de vrouw in hun leven. Aan de hand van interviews wordt ingegaan op echtscheiding, vreemdgaan, het huwelijk en het ideaalbeeld van de vrouw.

- **Houdt God van vrouwen** portretteert een religieuze vrouw die zich met hart en ziel inzet voor een vrouwvriendelijke versie van haar orthodox protestantse geloof. Haar dilemma: haar geloof verlangt van haar van oudsher acceptatie en verbiedt verzet. Doodongelukkig met de situatie kan ze dat echter niet meer accepteren. ✘

- Verschillende documentaires, sommige al van een tijd geleden: **Iraq, vrouwen in beeld; Vrouwen in Turkije; Vrouwen van de revolutie; Overgang; Vrouwen van vandaag (1994).**

Onlangs uitgebrachte titels:

✘ **Malva** is de eerste roman van dichteres *Hagar Peeters*. En Malva was ook de dochter van de Chileense dichter Pablo Neruda. Ze werd geboren met een waterhoofd en na 2 jaar wordt ze samen met haar moeder verstoten door haar vader. Ze sterft in Nederland in 1943 op 8-jarige leeftijd. Hagar Peeters laat het meisje na haar dood de pen oppakken die haar vader bij haar overlijden uit zijn hand liet glijden. Ze geeft haar daarmee een stem om een antwoord te zoeken op de vraag hoe het kan dat de onberispelijke held Neruda die opkwam voor de vergeten en de vertrapten zijn eigen dochter heeft verraden, het verhaal van een meisje dat er niet mocht zijn. De kritieken zijn erg lovend.

- **Connie Palmes** is in haar nieuwe roman **Jij zegt het** in de huid gekropen van Ted Hughes en laat hem terugkijken op zijn passievolle huwelijk met Sylvia Plath, de Amerikaanse dichteres die zelfmoord pleegde nadat hij haar had verlaten voor een andere vrouw. Zijn leven wordt vanaf dat moment door haar dood beheerst. Het boek is één lange monoloog, vol beeldende zinnen en mooie formuleringen, die passen bij de Engelse dichter, die inmiddels zelf al 17 jaar geleden is overleden. Het is ook een rijk gedetailleerd en aangrijpend verslag van het leven van beide dichters, hun liefde en de dood.

- In haar nieuwe roman **Het groene pad** beschrijft de Ierse *Anne Enright* het leven van een

✘ moeder en haar 4 volwassen kinderen en hun onderlinge relaties. Ze zijn allemaal, moeder voorop, weinig tevreden met hun leven, erg met zichzelf bezig en hebben weinig contact met elkaar. Als hun moeder aankondigt het ouderlijk huis te willen verkopen, besluiten de kinderen met Kerstmis naar huis te komen. Daar worden ze geconfronteerd met de beladen relatie met hun moeder en met elkaar, en met het gemis van hun overleden vader. Het is het meest indringende verhaal van Anne Enright tot nu toe, over de worsteling van een vrouw met het moederschap en de invloed daarvan op haar kinderen. Een verhaal waar lang niet alles op zijn plaats valt en juist daarom interessant wordt.

- **De komst van de wolven** van *Sarah Hall* vertelt het verhaal van Rachel die in een afgelegen Amerikaans reservaat ✘ wolven bestudeert. Onverwacht blijkt de zelfstandige en onderkoelde jonge Engelse vrouw zwanger en krijgt ze een project in een Engels graafschap aangeboden: het introduceren van een wolvenpaar in omheind gebied. Ze is er sceptisch over

maar reist toch naar het dorp van haar jeugd in Engeland terug. Daar blijkt dat niet iedereen blij is met de terugkomst van de wolven. Sara Hall koppelt de komst van de wolven en de zwangerschap van de wolvin aan die van Rachel, waardoor het bestaan van mens en dier in elkaar overvloeien. Seks, liefde en conflict staan centraal tegen de achtergrond van het ruige Engelse, bijna Schotse landschap.

✘- **Schimmenspel** van *Marguerite Poland* speelt in Zuid Afrika, eind 19e eeuw. Een Anglicaanse pastor arriveert met z'n gezin in een missiepost aan de Oostkaap. Het is een zachtaardige man vol twijfels over zijn roeping, en met een warm hart voor de lokale Xhosabevolking. Niet alleen in zijn persoonlijk leven gebeurt er van alles (hij is er natuurlijk om het evangelie te verspreiden en een stukje Europese beschaving te brengen), ook in het land is er in die tijd van alles gaande. Het verhaal van *Schimmenspel* is geïnspireerd door de familiegeschiedenis van de Engels-Zuid Afrikaanse schrijfster, meer specifiek de mémoires van haar grootmoeder en de brieven die háár vader geschreven had, waarin hij dezelfde gebeurtenissen beschrijft. De 'schimmen' zijn een verwijzing naar het vooroudergeloof van de Xhosa. Mooi artikel over het

boek: <http://www.hebban.nl/artikelen/marguerite-poland-baseerde-nieuwe-roman-op-eigen-familiegeschiedenis>

- In **Ravensbrück, geschiedenis van het concentratiekamp voor vrouwen** beschrijft de Britse journaliste *Sarah Helm* "de hoofdstad van misdaden tegen vrouwen", zoals Auschwitz die tegen de joden is. Sarah Helm raakte er in geïnteresseerd toen ze aan het schrijven was over de Britse Special Operations Executive (SOE), waarvan een aantal vrouwen waren vermoord in Ravensbrück. Haar doel werd om zoveel mogelijk te weten te komen over wat er precies gebeurd was. Het is een enorm onderzoek in archieven, met interviews en ooggetuigenverslagen geworden. Al begin 1938 startte Himmler met het plannen van dit concentratiekamp voor 'afwijkende' vrouwen, het enige in Nazi-Duitsland. Het is Sarah Helm niet duidelijk geworden wat de precieze reden is geweest om een exclusief vrouwenkamp te maken. De Engelse titel van het boek luidt overigens **If this is a woman**.

Goed artikel over dit boek uit the

Guardian: <http://www.theguardian.com/books/2015/apr/01/if-this-woman-ravensbruck-hitler-camp-sarah-helm-review>

In het kort 2 titels:

✘- **Vallende vorst** van *Desanne van Brederode* over drie mannen die elkaar niet kennen, veelal toeschouwers van het leven zijn, en plotseling vanuit betrokkenheid een daad stellen. Wat volgt is het bloot leggen van wat er kan gebeuren wanneer levens openscheuren en onderliggende drijfveren, dromen en angsten naar boven komen.

- **F Harmsen ten Beek. Stoeten Ritseldingen**. Een verrassend en rijk geïllustreerd schrijversprentenboek waarin uitgebreid aandacht wordt besteed aan het beeldende werk van dichter Fritzi ten Harmsen van der Beek, (zie boven). Ze versierde alles om haar heen.

Activiteiten in Utrecht en daarbuiten

✘- Op dinsdagavond 6 oktober wordt in het Utrechtse literatuurhuis de documentaire **Hey, Boo: Harper Lee and 'To Kill a Mockingbird'** (2010) vertoond. Het boek, vertaald als *Spaar de spotvogel*, is al ruim 50 jaar geleden verschenen, het is in 1962 verfilmd en het wordt nog steeds erg gewaardeerd. In Amerika is het misschien wel de meest invloedrijke roman van de 20e eeuw. Recent is de belangstelling voor *Harper Lee* weer toegenomen, nu haar eerdere manuscript *Go Set a Watchman* opgedoken is en met toestemming voor het eerst gepubliceerd. In de documentaire wordt in gesprek met allerlei mensen rondom Harper Lee, die zelf nooit interviews gaf, de geschiedenis van haar en haar roman opgespoord. Meer info: <http://www.hetliteratuurhuis.nl/agenda/715/>

- Vanaf nu tot eind januari is in het Museum Catharijneconvent de tentoonstelling te zien **De heksen van Bruegel** over hoe ons heksbeeld is bedacht door kunstenaars in de Nederlanden, met Pieter Bruegel de Oude als voorloper. Daarna volgen vele (bekende) Hollandse en Vlaamse schilders. De tentoonstelling wil ook laten zien hoe dit heksbeeld is ontstaan. Allereerst hangt dat natuurlijk samen met de heksenvervolgingen, waarvan de eerste processen plaatsvonden rond 1430. Wat was de invloed en wat waren de gevolgen van andersdenkenden in de Middeleeuwse samenleving. In de heks werd een collectieve zondebok gevonden. Naast de tentoonstelling zijn er allerlei lezingen, colleges en bijzondere rondleidingen. Meer info: <https://www.catharijneconvent.nl>

- Hierbij aansluitend houdt Manon Uphoff op zondagmiddag 25 oktober een lezing in de reeks *Van sprookjesheks tot naturreligie*. Zij zal n.a.v. haar essay *De blauwe muze* een aantal heksbeelden met elkaar verbinden, van de Salem Witches tot de schilderijen van Goya en de Antichrist van Lars von Trier. Vanuit haar persoonlijke invalshoek vertelt Manon Uphoff wat haar opvalt aan het beeld dat uit deze kunstuitingen naar voren komt.

Meer info: <http://www.hetliteratuurhuis.nl/agenda/734/>

✘- Op woensdagavond 28 oktober leest Anna Enquist voor uit haar vorig jaar uitgebrachte thriller-roman **Kwartet**. Dit wordt gecombineerd met een optreden van het Dudok kwartet, dat in 2013 met de hoogste onderscheidingen afstudeerde aan de Nederlands Strijkkwartet Academie. Het verhaal van *Kwartet* speelt zich af rond de 4 leden van een strijkkwartet, allemaal op hun eigen manier beschadigd door het leven. Het samen muziek maken helpt hen om er mee om te gaan. Rondom hen spelen allerlei misdaden, herkenbare aspecten van onze huidige samenleving waarmee ze zich uiteen moeten zetten. Ze worden tijdens een repetitie zelfs geconfronteerd met grof geweld.

Meer info: <http://www.slaa.nl/events/anna-enquist-en-het-dudok-kwartet/>

- In museum de Fundatie in Zwolle is een tentoonstelling te zien van een Duitse fotografe **Barbara Klemm, Tussen Willy Brandt en Andy Warhol**. Barbara Klemm (1939) werkte van 1959 tot 2004 als fotografe voor de Frankfurter Allgemeine Zeitung. In al die jaren heeft ze de geschiedenis op de voet kunnen volgen. Vandaar dat haar foto's gebeurtenissen van grote historische waarde tonen, cruciale beelden, keerpunten en voorbije tijdperken. Naast politieke gebeurtenissen en beelden van Duitsland heeft ze alledaagse taferelen en straatstenen uit alle delen van de wereld gemaakt, als ook portretten van kunstenaars, schrijvers en musici. Ze heeft haar vak, persfotografie als neutraal waarnemer, ontwikkeld tot kunstfotografie in zwart-wit.

Meer info: http://www.museumdefundatie.nl/685-Tentoonstelling_Barbara_Klemm_Zwolle.html

- Ook is tot eind november in hetzelfde museum het werk van een andere fotografe te zien, die op een heel andere manier ✘ door haar lens heen beelden van de werkelijkheid gemaakt heeft. De tentoonstelling heeft de titel meegekregen **Ellen Auerbach-Berlijn*Tel Aviv*New York. Een fotografische wereldreis**. Die andere fotografe, Barbara Klemm, heeft het werk van Ellen Auerbach (1906-2003) herontdekt en er sterk aan bijgedragen dat haar kunst tegenwoordig weer verdiende aandacht krijgt. Deze tentoonstelling is een retrospectief van de Joodse fotografe die heel diverse interesses had en een bijzondere fotografische blik. Ze noemde zichzelf wereldburger en verhuisde in 1933 vanuit Duitsland/Berlijn via Palestina uiteindelijk naar Amerika.

Meer info: http://www.museumdefundatie.nl/686-Tentoonstelling_Ellen_Auerbach_Zwolle.html

- Nog meer foto's, maar weer hele andere. In het Fotomuseum in Den Haag is een overzichtstentoonstelling te zien van het werk van de Nederlandse fotografe **Hellen van Meene**, die al 20 jaar tot de internationale top behoort. Ze maakt ✘ portretten, veelal van pubermeisjes 'op straat', in de omgeving waar ze woont. Een omgeving die ze regelmatig bewust gebruikt als achtergrond. Met haar opvallend eigen 'handschrift' laat ze beelden zien van jonge meisjes in hun ontwikkeling naar volwassenheid. Het zijn vaak tijdloze en wat geheimzinnige beelden, waarbij ze alleen natuurlijk licht gebruikt. Door hoe ze dat gebruikt wordt ze nogal een vergeleken met oude meesters in de schilderkunst.

Meer info: <http://www.fotomuseumdenhaag.nl/tentoonstellingen/hellen-van-meene>

Bibliotheek-nieuws

Het catalogiseren op de vrijdag krijgt toch nog een vervolg, m.n. om de mogelijkheid tot zoeken via trefwoorden te verruimen en boekafbeeldingen aan te vullen. Dat betekent dat de bibliotheek voorlopig regelmatig op vrijdagmiddag open zal zijn. Voor de meest recente informatie hierover de kalender op onze website: <http://vrouwenbibliotheek.nl/kalender/>

Nieuwe boeken in de bibliotheek

Het huis aan de Sont van Dolores Thijs, *Wachtkamers* van Saskia Stehouwers, *Dagen van verlaten* van Elena Ferrante, *Doodwater* van Sofie Verdoodt, *Liefde kent veertig regels* van Elif Shafak, *Lolita lezen in Teheran* van Azar Nafisi, *Liefdesgeschiedenissen* van Julia Kristeva, *Duitse wortels* van Laura Starink, *Leef!* van Laura Maaskant

Nieuwe recensies van deze maand als link bijgevoegd

<http://vrouwenbibliotheek.nl/2015/09/24/een-beetje-opstandigheid-door-patricia-faasse/>

<http://vrouwenbibliotheek.nl/2015/09/25/niets-weerstaat-de-nacht-door-delphine-de-vigan/>

De leenbijdrage voor 2015 is opnieuw vastgesteld op € 25,-. Je kunt hiervoor onbeperkt boeken lenen en/of vriendin/vriend van de bibliotheek zijn. Iedereen die boeken leent en/of wil gaan lenen wordt vriendelijk verzocht dit bedrag over te maken op banknummer NL71 INGB 0009 2669 95 ten name van Stichting Es Scent o.v.v naam en 'leenbijdrage 2015'. Eenmalig een boek lenen kan ook. De bijdrage hiervoor is € 1,- per boek. Vanaf juli betaal je voor de rest van het jaar € 12,50.

Op www.vrouwenbibliotheek.nl is meer informatie over de bibliotheek te vinden, de nieuwsbrief is ook te lezen via onze

website.

Naast de aangekondigde openingstijden blijft het altijd mogelijk om op afspraak een bezoek te brengen aan de bibliotheek.
U bent van harte welkom.

Marjolein Datema

Utrecht, 27 september 2015